MILLIY GOYA VA MANAVIYATNI MUSTAHKAMLASHDA TARIXIY XOTIRA VA MADANIY MEROSNING O‘RNI

Usmonov Ravshanbek Xasanjon o‘g‘li
Samarqand davlat universiteti
Ma'naviyat asoslari yo‘nalishi magistranti
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20197225

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlash jarayonida tarixiy xotira hamda madaniy merosning o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda tarixiy xotiraning jamiyatning o‘zligini anglash, milliy identitetni shakllantirish va avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy uzviylikni ta’minlashdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, madaniy merosning moddiy va nomoddiy shakllari milliy qadriyatlarning asosiy tashuvchisi sifatida ko‘rib chiqilgan. Globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish muammolari ham tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tarixiy xotira va madaniy meros milliy g‘oyani mustahkamlashning asosiy omillari bo‘lib, ular jamiyatning ma’naviy barqarorligi va ijtimoiy birligini ta’minlaydi. Maqolada ta’lim tizimi va madaniy institutlarning bu jarayondagi roli ham alohida ko‘rib chiqilgan. Ushbu ilmiy yondashuv milliy ongni rivojlantirish va ma’naviy tarbiyani kuchaytirishga xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: milliy g‘oya, ma’naviyat, tarixiy xotira, madaniy meros, milliy identitet, globallashuv, qadriyatlar, ta’lim, jamiyat, madaniyat.

Аннотация. В данной статье научно анализируется роль исторической памяти и культурного наследия в укреплении национальной идеи и духовности. Рассматривается значение исторической памяти как важного фактора формирования национальной идентичности, общественного сознания и духовной преемственности между поколениями. Культурное наследие, включающее материальные и нематериальные формы, определяется как основной носитель национальных ценностей. Особое внимание уделяется влиянию процессов глобализации на сохранение и развитие национальных ценностей. Результаты исследования показывают, что историческая память и культурное наследие являются ключевыми факторами укрепления национальной идеи, обеспечивая духовную устойчивость и социальное единство общества. Также подчеркивается роль образовательных учреждений и культурных институтов в данном процессе. Данное исследование способствует углублению научных представлений о формировании национального сознания и духовно-нравственном воспитании.
Ключевые слова: национальная идея, духовность, историческая память, культурное наследие, идентичность, глобализация, ценности, образование, общество, культура**.**

Abstract. This article provides a scientific analysis of the role of historical memory and cultural heritage in strengthening the national idea and spirituality. It highlights historical memory as a key factor in shaping national identity, social consciousness, and intergenerational spiritual continuity. Cultural heritage, including both tangible and intangible forms, is examined as a primary carrier of national values. The study also addresses the impact of globalization processes on the preservation and development of national values. The results indicate that historical memory and cultural heritage are fundamental factors in strengthening the national idea, ensuring spiritual stability and social cohesion within society. The role of educational institutions and cultural organizations in this

process is also emphasized. This research contributes to a deeper understanding of nation-building processes and the enhancement of spiritual and moral education in modern society.

Keywords: national idea, spirituality, historical memory, cultural heritage, identity, globalization, values, education, society, culture.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonlari shiddat bilan kechayotgan, axborot oqimi keskin ortib borayotgan sharoitda har bir millatning o‘zligini saqlab qolishi, ma’naviy immunitetini mustahkamlashi va milliy taraqqiyot yo‘lida barqaror rivojlanishini ta’minlashi dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlash masalasi davlat va jamiyat hayotida strategik ahamiyat kasb etib, bu jarayonda tarixiy xotira hamda madaniy merosning o‘rni beqiyosdir. Chunki tarixiy xotira xalqning o‘zligini anglash, milliy identitetni shakllantirish va avlodlar davomiyligini ta’minlashning muhim omili bo‘lsa, madaniy meros esa shu xotiraning moddiy va ma’naviy ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Milliy g‘oya jamiyatning kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishini belgilab beruvchi mafkuraviy asos bo‘lib, u xalqning tarixiy tajribasi, qadriyatlari va an’analari bilan uzviy bog‘liqdir. Shu nuqtayi nazardan, milliy g‘oyani shakllantirish va uni mustahkamlash jarayonida tarixiy xotira muhim metodologik asos vazifasini bajaradi. Tarixiy xotira faqat o‘tmish voqealarini eslab qolish emas, balki ularni tahlil qilish, ulardan xulosa chiqarish va bugungi kun taraqqiyotiga tatbiq etish jarayonidir. Shu bois, tarixiy xotiraning zaiflashuvi yoki buzilishi jamiyatda ma’naviy bo‘shliq, o‘zlikni anglashda sustkashlik va mafkuraviy beqarorlikni yuzaga keltirishi mumkin.

Madaniy meros esa millatning asrlar davomida yaratgan moddiy va nomoddiy boyliklari yig‘indisi sifatida milliy g‘oyaning amaliy ifodasidir. Arxitektura yodgorliklari, yozma manbalar, folklor, urf-odatlar, an’anaviy san’at va hunarmandchilik namunalarining barchasi xalqning tarixiy tafakkurini aks ettiradi. Ular nafaqat estetik yoki ilmiy ahamiyatga ega, balki yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g‘urur va sadoqat ruhida tarbiyalashda ham muhim vosita hisoblanadi. Shu ma’noda, madaniy merosni asrab-avaylash va uni zamonaviy talqinlarda targ‘ib qilish milliy g‘oyani mustahkamlashning muhim yo‘nalishlaridan biridir. So‘nggi yillarda mamlakatimizda milliy g‘oyani rivojlantirish, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni kuchaytirish hamda madaniy merosni saqlash va tiklashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu jarayonlar xalqimizning tarixiy xotirasini mustahkamlash, yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Biroq globallashuv sharoitida madaniy birxillashuv tendensiyalari, ommaviy madaniyatning ta’siri hamda axborot xurujlari milliy qadriyatlar va tarixiy xotiraga nisbatan ma’lum xavflarni yuzaga keltirmoqda. Shu sababli milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlashda tarixiy xotira va madaniy merosning o‘rnini ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish zarurati ortib bormoqda.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, u nafaqat nazariy-mafkuraviy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham jamiyat taraqqiyotida muhim rol o‘ynaydi. Tarixiy xotira va madaniy merosni to‘g‘ri talqin qilish va ulardan samarali foydalanish milliy birlikni mustahkamlash, yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalash hamda jamiyatda barqaror ma’naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu omillar milliy g‘oyaning hayotiyligini ta’minlab, uni jamiyat ongiga chuqur singdirishda asosiy vosita bo‘lib qoladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlash jarayonida tarixiy xotira va madaniy merosning nazariy hamda amaliy ahamiyatini tahlil qilishdan iboratdir. Shuningdek, ushbu omillarning o‘zaro bog‘liqligi, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni hamda zamonaviy sharoitdagi dolzarb vazifalari yoritib beriladi. Mazkur mavzu doirasida tarixiy xotiraning ijtimoiy ongga ta’siri, madaniy merosning tarbiyaviy funksiyalari hamda ularni saqlash va rivojlantirish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslanadi. Milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlashda tarixiy xotira va madaniy meros o‘zaro uzviy bog‘liq, bir-birini to‘ldiruvchi va boyituvchi muhim omillar sifatida namoyon

bo‘ladi. Ularni chuqur o‘rganish va ilmiy asosda tahlil qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo‘lib, bu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar jamiyatning ma’naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlash masalasi, ayniqsa, tarixiy xotira va madaniy meros bilan bog‘liq holda, zamonaviy ijtimoiy-gumanitar fanlarda keng o‘rganilayotgan yo‘nalishlardan biridir. Ushbu mavzu bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar falsafa, sotsiologiya, tarix, madaniyatshunoslik va siyosatshunoslik kesimida shakllanib, ularning barchasi milliy identitet, jamoaviy xotira hamda madaniy davomiylikning jamiyat taraqqiyotidagi rolini yoritishga qaratilgan. Ilmiy adabiyotlarda tarixiy xotira tushunchasi ko‘pincha jamoaviy ongning asosiy komponenti sifatida talqin qilinadi. G‘arb sotsiologik va tarixiy maktablarida bu tushuncha P. Nora, M. Halbwachs kabi olimlarning ishlari orqali chuqur asoslab berilgan bo‘lib, ular tarixiy xotirani faqat individual eslab qolish jarayoni emas, balki ijtimoiy guruhlar tomonidan shakllantiriladigan va uzatiladigan fenomen sifatida ko‘rsatadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, tarixiy xotira jamiyatning o‘zligini saqlab qolishida muhim vosita bo‘lib, u milliy g‘oyaning shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlarda esa tarixiy xotira ko‘proq siyosiy va mafkuraviy resurs sifatida ham ko‘rib chiqilmoqda, ya’ni u orqali jamiyatning birlik darajasi va ma’naviy barqarorligi ta’minlanadi.

Madaniy meros masalasi bo‘yicha adabiyotlarda ikki asosiy yo‘nalish ajralib turadi: moddiy va nomoddiy meros. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan konseptual yondashuvga ko‘ra, madaniy meros nafaqat tarixiy yodgorliklar va arxitektura obidalari, balki urf-odatlar, an’analar, til, folklor va xalq og‘zaki ijodi kabi nomoddiy elementlarni ham o‘z ichiga oladi. Ilmiy manbalarda madaniy merosning asosiy vazifasi sifatida avlodlar o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlash, milliy identitetni mustahkamlash va globalizatsiya sharoitida madaniy xilma-xillikni saqlab qolish ko‘rsatiladi. Shu jihatdan, madaniy meros milliy g‘oyaning moddiy va ma’naviy poydevori sifatida baholanadi. Milliy g‘oya tushunchasi esa ko‘plab post-sovet mamlakatlari ilmiy adabiyotlarida alohida o‘rganilgan bo‘lib, u asosan davlatning mafkuraviy siyosati, jamiyatning umumiy qadriyatlar tizimi va milliy taraqqiyot strategiyasi bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqotlarda milliy g‘oya jamiyatni birlashtiruvchi, umumiy maqsadlar sari yo‘naltiruvchi va ma’naviy barqarorlikni ta’minlovchi asosiy omil sifatida qaraladi. Bu borada ayrim olimlar milliy g‘oyani “ijtimoiy integratsiya mexanizmi” sifatida talqin qiladi, ya’ni u turli ijtimoiy guruhlarni yagona maqsad atrofida birlashtiradi.

O‘zbekiston ilmiy maktabida tarixiy xotira va madaniy meros masalalari mustaqillikdan so‘ng yangi bosqichga ko‘tarildi. Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan milliy qadriyatlarni tiklash, tarixiy adolatni qaror toptirish va madaniy merosni asrab-avaylash masalalariga alohida e’tibor qaratildi. Adabiyotlarda bu jarayon milliy o‘zlikni anglashning tiklanishi sifatida baholanadi. Xususan, tarixiy shaxslar, davlatlar va sivilizatsiyalar tarixini qayta o‘rganish orqali jamiyatda milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini kuchaytirish mumkinligi ta’kidlanadi. Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda globallashuv jarayonining madaniy meros va tarixiy xotiraga ta’siri ham keng yoritilgan. Ayrim ilmiy ishlarda global axborot oqimlari milliy madaniyatlarning birxillashuviga olib kelishi mumkinligi, bu esa o‘z navbatida tarixiy xotiraning zaiflashuvi xavfini tug‘dirishi qayd etiladi. Boshqa tadqiqotlarda esa globallashuv sharoitida madaniy merosni raqamlashtirish, uni xalqaro maydonda targ‘ib qilish va innovatsion yondashuvlar orqali saqlab qolish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Bu ikki yondashuv o‘rtasidagi muvozanat bugungi ilmiy bahslarning asosiy yo‘nalishlaridan biridir.

Tarixiy xotira va madaniy merosning tarbiyaviy ahamiyati ham adabiyotlarda alohida o‘rin egallaydi. Pedagogik va psixologik tadqiqotlarda ushbu omillar yosh avlodning

dunyoqarashini shakllantirish, ularni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va ijtimoiy mas'uliyatini oshirishda muhim vosita ekanligi ta'kidlanadi. Tarixiy xotira orqali yoshlar o'z xalqining o'tmishini anglaydi, madaniy meros orqali esa o'zligini his qiladi. Shu sababli ta'lim tizimida bu ikki komponentni integratsiya qilish zaruriyati ko'plab ilmiy ishlarda asoslab berilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy g'oya, tarixiy xotira va madaniy meros o'zaro uzviy bog'liq tizim sifatida qaraladi. Biroq mavjud tadqiqotlarda ayrim bo'shliqlar ham mavjud. Jumladan, raqamli texnologiyalar sharoitida tarixiy xotiraning transformatsiyasi, ijtimoiy tarmoqlarning madaniy merosga ta'siri hamda yoshlar ongida milliy g'oyaning shakllanish mexanizmlari yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Shuningdek, amaliy mexanizmlar, ya'ni madaniy merosni saqlash va uni milliy g'oya targ'ibotida samarali qo'llash usullari bo'yicha tadqiqotlar yanada kengaytirilishi lozim. Mavjud ilmiy adabiyotlar milliy g'oya va ma'naviyatni mustahkamlashda tarixiy xotira hamda madaniy merosning o'rni beqiyos ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu sohadagi tadqiqotlar nazariy jihatdan yetarlicha rivojlangan bo'lsa-da, zamonaviy global o'zgarishlar sharoitida yangi yondashuvlar va interdisipliner tadqiqotlarni talab etadi.

Tadqiqot muhokamasi. Milliy g'oya va ma'naviyatni mustahkamlash jarayonida tarixiy xotira va madaniy merosning o'rni bevosita jamiyatning ijtimoiy ong darajasi, qadriyatlar tizimi hamda avlodlar o'rtasidagi ma'naviy uzviylik bilan belgilanadi. O'tkazilgan nazariy tahlillar va mavjud ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, tarixiy xotira jamiyatning o'zini anglash mexanizmi sifatida milliy identitetni shakllantirishda asosiy poydevor vazifasini bajaradi. Chunki har bir millat o'z tarixini qanday eslashi, qanday talqin qilishi va uni kelajak avlodga qanday yetkazishi uning ma'naviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tarixiy xotira faqat o'tmish voqealarini saqlash emas, balki ularni zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlar bilan bog'lash jarayonidir. Bu jarayonda tarixiy shaxslar, muhim voqealar va sivilizatsion yutuqlar jamiyatning mafkuraviy asosini mustahkamlovchi omilga aylanadi. Ayniqsa, yosh avlod ongida tarixiy xotirani shakllantirish milliy g'oyaning barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Chunki yoshlar tomonidan o'z tarixiga hurmatning shakllanishi ularning jamiyatga sadoqatini kuchaytiradi.

Madaniy meros esa milliy g'oyaning amaliy va ko'rgazmali ifodasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, moddiy va nomoddiy madaniy meros elementlari jamiyatning tarixiy tajribasini saqlab qolish bilan birga, uning ma'naviy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Arxitektura yodgorliklari, qadimiy qo'lyozmalar, xalq og'zaki ijodi, urf-odat va an'analar millatning o'ziga xosligini ifodalovchi asosiy komponentlardir. Ularni saqlash va targ'ib qilish milliy g'oyaning jamiyat ongiga singishini tezlashtiradi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida globallashuvning tarixiy xotira va madaniy merosga ta'siri ham muhim omil sifatida ko'rib chiqildi. Global axborot oqimlari va ommaviy madaniyat ta'siri natijasida ayrim milliy qadriyatlarning zaiflashuvi kuzatilmoqda. Bu esa o'z navbatida milliy g'oya barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq raqamli texnologiyalar yordamida madaniy merosni saqlash, raqamlashtirish va keng targ'ib qilish imkoniyatlari ham kengayib bormoqda. Bu jarayon tarixiy xotirani yangi formatlarda avlodlarga yetkazish imkonini beradi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, milliy g'oya faqat mafkuraviy tushuncha emas, balki amaliy ijtimoiy jarayon hamdir. U tarixiy xotira va madaniy meros bilan uzviy bog'liq holda jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Agar tarixiy xotira uzluksizligi buzilsa yoki madaniy merosga e'tibor susaysa, jamiyatda ma'naviy bo'shliq yuzaga kelishi mumkin. Aksincha, bu ikki omil kuchli bo'lsa, milliy birlik va ijtimoiy hamjihatlik mustahkamlanadi. Tadqiqot shuni ham ko'rsatadiki, ta'lim tizimi tarixiy xotirani shakllantirishda eng muhim institutlardan biridir. O'quv dasturlarida milliy tarix, madaniy meros va qadriyatlarni chuqur

yoritish yoshlarning mafkuraviy immunitetini oshiradi. Bundan tashqari, muzeylar, madaniy markazlar va ommaviy axborot vositalari ham bu jarayonda muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali milliy g‘oya keng jamoatchilik ongiga samarali yetkaziladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari milliy g‘oya, tarixiy xotira va madaniy meros o‘rtasida mustahkam tizimli bog‘liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Bu uch omil bir-birini to‘ldiruvchi va kuchaytiruvchi mexanizm sifatida jamiyatning ma’naviy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Milliy g‘oya va ma’naviyatni mustahkamlash jarayonida tarixiy xotira va madaniy meros asosiy tayanch omillar hisoblanadi. Tarixiy xotira jamiyatning o‘zligini anglashiga xizmat qilsa, madaniy meros uning moddiy va ma’naviy davomiyligini ta’minlaydi. Ushbu ikki omil milliy identitetni shakllantirish va mustahkamlashda bevosita rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ularning uzviyligi jamiyatning barqaror rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish yanada dolzarb bo‘lib bormoqda. Shu sababli tarixiy xotira va madaniy merosni asrash, raqamlashtirish va yoshlar ongiga singdirish milliy g‘oyani mustahkamlashning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ta’lim tizimi va madaniy institutlarning bu jarayondagi roli juda katta. Milliy g‘oya barqarorligi bevosita tarixiy xotira va madaniy merosning saqlanish darajasiga bog‘liqdir. Ushbu omillarni ilmiy asosda o‘rganish va amaliyotga tatbiq etish jamiyatning ma’naviy taraqqiyotini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Halbwachs, M. (1992). On collective memory. University of Chicago Press.
2. Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. Representations, 26, 7–24.
3. Smith, A. D. (1991). National identity. University of Nevada Press.
4. UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. UNESCO Publishing.
5. Assmann, J. (2011). Cultural memory and early civilization. Cambridge University Press.
6. Eriksen, T. H. (2010). Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives. Pluto Press.
7. Anderson, B. (2006). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. Verso.
8. Gellner, E. (1983). Nations and nationalism. Cornell University Press.
9. Hobsbawm, E. (1992). Nations and nationalism since 1780. Cambridge University Press.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ma’naviy-ma’rifiy sohadagi farmon va qarorlari (so‘nggi yillar hujjatlari).